

Н. М. Ільченко,

к.держ.упр., доцент кафедри європейської та євроатлантичної інтеграції і національної безпеки ХарРІ НАДУ

Л. О. Безугла

спеціаліст I категорії секретаріату представників Донбаського регіону Національної ради телебачення і радіомовлення

РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ: МІЖНАРОДНІ ПРИНЦИПИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Розглянуто принципи та основні напрями координації політики стосовно телерадіомовлення з боку Європейського Союзу та Ради Європи, а також національні системи регулювання мовлення в Європі

Ключові слова: діяльність засобів масової інформації, регулювання, європейські інституції, міжнародні принципи.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. Інформаційна сфера та інформаційні відносини охоплюють практично всі галузі людської діяльності. Проблематика провадження інформаційної політики на всіх рівнях управління відтак є надзвичайно широкою, і, в першу чергу, це стосується особливого її сегмента – регулювання діяльності засобів масової інформації (ЗМІ). За своїм реальним впливом на суспільні процеси серед усіх ЗМІ пальму першості безперечно тримає телерадіомовлення, чий бурхливий розвиток дозволив у другій половині минулого сторіччя реалізувати положення про “четверту владу”, у геометричній прогресії збільшити обсяги доступної людині інформації і водночас створити можливості для маніпулювання масовою свідомістю. У зв'язку з цим проблематика державного регулювання телерадіомовної галузі стала одним із ключових напрямів формування управлінських засад демократичного суспільства.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Питання запровадження певних механізмів регулювання телерадіомовлення та дослідження їх ефективності досить широко висвітлюються у сучасній науковій літературі. Так, розвиток відносин між

мовниками, суспільством і державою докладно проаналізовано М. Прайсом [4]. Одне з найповніших досліджень європейського телевізійного простору було здійснене С. Робіларом [3]. Огляд сучасної європейської практики ліцензування телерадіомовників проведено Д. Леонарді [2]. Докладний аналіз концептуальних засад та сучасної європейської практики державного регулювання телебачення і радіомовлення наведено в спеціальному дослідженні Інституту відкритого суспільства [8]. Цьому ж колу проблем присвячено роботи В. Корталса [2], В. Кляйнтвахтера [2], Х. Стерлінга [7], Я. Склярвої [3,], А. Артищева [1] та інших дослідників. Незважаючи на значну увагу дослідників до даної проблематики, невирішеними залишаються питання підвищення ефективності регулятивних механізмів, забезпечення необхідного балансу між суспільним та бізнесовим інтересами, ринковими та державними механізмами регулювання та ін. Особливо актуальними проблеми оптимізації управлінських механізмів стають у зв'язку з якісними змінами галузі – розвитком цифрових технологій, комунікацією, глобалізацією інформаційного простору.

Формування цілей статті. Метою статті є узагальнення міжнародних засад регулювання телерадіомовлення та окреслення спільних тенденцій розвитку національних регулятивних систем європейських країн, зважаючи на їх високу варіативність.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основні концептуальні засади регулювання телерадіомовлення визначені на міжнародному рівні. На світовій арені діють правила ВТО та ООН, на європейському рівні регулювання здійснюється Європейським Союзом (ЄС) та Радою Європи. Крім того, існує чимало додаткових рекомендацій, ухвалених ОБСЄ, Комітетом з прав людини ООН, Комісаріатом ООН з прав людини тощо [8, с. 104]. Міжнародні акти щодо сфери телерадіомовлення, як правило, стосуються двох аспектів регулювання: загального антимонопольного законодавства та спеціального законодавства про ЗМІ. При цьому історично міжнародне регулювання мовлення мало на меті триєдине завдання:

плюралізм ЗМІ та свободу слова, ефективне регулювання світової торгівлі та роботу міжнародних комунікаційних магістралей [8, с. 105].

Базові принципи регулювання мовлення закріплені основоположними документами європейських інституцій. Для ЄС таким принципом є свобода надання послуг, а для Ради Європи – право на свободу вираження. Відповідно, ЄС в першу чергу опікується питаннями економічного співробітництва та єдиних правил спільного ринку, а РЄ акцентує увагу на проблемах дотримання прав людини. Основними змістовними блоками діяльності ЗМІ, щодо яких ЄС та Рада Європи координують діяльність держав-учасниць, є прозорість та плюралізм ЗМІ, механізми й процедури ліцензування мовлення, транскордонне телебачення, розвиток суспільного мовлення.

У 1982 р. Комітет міністрів Ради Європи ухвалив Декларацію про свободу виразу думки та інформації, визначивши за мету “відсутність цензури, здійснення відкритої державної інформаційної політики та існування різних незалежних і автономних ЗМІ, що дозволяють відобразити багатоманітність ідей і точок зору”. В 1994 р. було прийнято Рекомендацію Комітету міністрів Ради Європи “Про заходи щодо прозорості засобів масової інформації”, яка сформулювала шість принципів прозорості ЗМІ, основні правила доступності, відкритості та транспарентності інформації про ЗМІ. У 1999 р. Комітет міністрів Ради Європи ухвалив Рекомендацію “Про заходи стимулювання плюралізму ЗМІ”, в якій серед основних заходів стимулювання зазначалися регулювання питань власності, розвиток нових комунікативних технологій, змістовне наповнення, власність і редакційна відповідальність, громадська служба мовлення. У 2001 р. ПАРЕ прийняла Рекомендацію “Свобода слова та інформації в засобах масової інформації в Європі”, якою підкреслила важливість розвитку незалежних ЗМІ для збереження та розвитку демократичних цінностей.

Важливим напрямом діяльності європейських інституцій стало формування загальноєвропейського інформаційного простору. В 1974 р. Суд

Європейських Співтовариств підтвердив дію принципу свободи надання послуг відносно мовлення, що означало застосування до мовних компаній загальних правил конкуренції. Це знайшло своє відбиття в Директиві ЄС “Телебачення без кордонів” (1989 р.), яка зобов’язала учасників утримуватися від обмеження ретрансляції телепрограм з інших держав та гарантувати виконання вимог цієї директиви і внутрішнього законодавства власними телемовниками, а також ввормувала певні моменти розміщення реклами та просування європейського продукту. В 1997 р. в Директиву були внесені зміни, зокрема, внесені положення про події особливої суспільної значущості та обов’язковість доступу населення до їх трансляції [1]. Практично у той же час держави–учасники Ради Європи підписали Європейську конвенцію про транскордонне телебачення, яка за змістом є близькою до Директиви “Телебачення без кордонів”.

Ратифікувавши у грудні 2008 р. Європейську конвенцію про транскордонне телебачення [6], Україна з 1 липня 2009 р. набула статусу повноправного учасника Конвенції, залишивши за собою право обмежувати на своїй території ретрансляцію програм, що містять рекламу алкогольних напоїв, у частині, що не відповідає національному законодавству.

Чимало документів країн Європи присвячено питанням суспільного мовлення. В Резолюції про роль суспільного мовлення в мультимедійному суспільстві (жовтень 1996 р.) Європейський парламент визначив необхідність підтримки суспільного мовлення як ключового елемента в розвитку інформаційного суспільства. Рада ЄС у своїй Резолюції від 25 січня 1999 р. зайняла більш стриману позицію, відзначивши, що незважаючи на важливу роль суспільного мовлення, його фінансування державою не повинно впливати на кон’юнктуру ринку та конкуренцію [8, с. 335–336].

У 2000 р. Комітет міністрів Ради Європи ухвалив рекомендацію “Про незалежність і функції регулювальних органів в секторі мовлення”, сформулювавши принципи стосовно незалежних регулювальних органів, які передбачають: законодавче визначення норм забезпечення незалежності,

обов'язків, повноважень, процедур призначення, звітності та джерел фінансування; захист від втручання, недопущення конфлікту інтересів, прозору процедуру призначення; унеможливлення політичного тиску; професійну компетентність; фінансову незалежність; право ухвалювати нормативні документи, здійснювати ліцензування, брати участь у плануванні частот; контролювати дотримання законодавства та умов ліцензій, накладати санкції; заборону апріорного контролю за програмуванням; обов'язкову публікацію регулярних або спеціальних звітів; підконтрольність з питань законності функціонування та прозорості фінансової діяльності.

Гарантії незалежності органів регулювання мовлення забезпечуються перш за все системою їх формування. Призначення членів регуляторних органів здійснюється здебільшого за трьома основними напрямками: органами виконавчої влади або президентом; парламентом; за “змішаною” системою. Судова влада безпосередньо залучена до формування таких органів тільки в Австрії та Португалії. Разом з тим, для виконання відповідних обов'язків іноді обираються судді високого рівня [4, с. 395]. Досить слабо залучаються до формування регулятивних органів і суспільні організації та об'єднання. Громадськість бере участь в регулюванні комерційного мовлення Німеччини та Люксембурга, суспільного мовлення Німеччини, Ірландії та Кіпру, у консультативних органах Бельгії і Португалії. У більшості випадків юрисдикція органів регулювання поширюється на всю територію країни. Виключеннями є самостійні органи регулювання у кожній із земель Німеччини, в іспанській Каталонії. Окремими органами регулюється мовлення для франкомовної й фламандської громад Бельгії [2, с. 310].

Дослідження Інституту відкритого суспільства визначило наступні завдання й функції органів регулювання мовлення:

- регулятивні функції (ліцензування, контроль);
- повноваження щодо застосування певних санкцій;
- управлінські завдання (зокрема, стосовно суспільного мовлення);

– розробка політики та законодавчих пропозицій; розподіл частот [8, с. 49].

У своїх роботах С. Робілар виокремлює п'ять категорій відповідних повноважень цих органів: адміністративні, наглядові, нормотворчі, консультативні та квазисудові. Визначаючи функції “адміністрування в секторі мовлення”, він виокремлює дві категорії повноважень: ліцензування мовлення (мається на увазі перш за все комерційне мовлення) і призначення персоналу для управління організаціями суспільного мовлення [3, с. 394–395].

Наглядові функції, як правило, супроводжуються повноваженнями з застосування санкцій. По суті наглядові функції зводяться до питання контролю змісту програм на відповідність певним критеріям і стандартам – якісним (об'єктивність, відповідність нормам моралі) та кількісним (квотування певних видів програм, мов, реклами тощо). Регулятивні органи також можуть наділитися правом створювати обов'язкові до виконання кодекси [3, с. 397]. Крім власне регулятивних органів у деяких країнах (Австрія, Великобританія, Швейцарія) є квазисудові органи, наділені правом на розв'язання конфліктних ситуацій.

Ключовою регулятивною функцією є ліцензування мовлення. Поряд з цим, міжнародне право визнає, що орган, що володіє регулюючими або адміністративними повноваженнями, має бути незалежним від державної влади.

Необхідність ліцензування пов'язана із використанням обмеженого ресурсу (як правило, радіочастот), який вважається суспільним благом і розподіляється та контролюється державою. Особливості розповсюдження телерадіопродукції об'єктивно зумовлені двома аспектами мовлення: надання послуг зв'язку для цілей телерадіомовлення та поширення масової інформації у вигляді телерадіопрограм [1, с. 7]. Регулювання цих двох видів діяльності може здійснюватися одним або різними органами. В США діє

один регулятивний орган. Для європейської традиції більш характерним є розділення цих функцій.

Дослідники виділяють такі основні принципи видачі ліцензій:

- 1) принцип черговості (ліцензії видаються тим, хто першим подав заявку на їхнє одержання);
- 2) принцип “конкурсу краси” (ліцензії видаються тим, хто задовольняє встановленим якісним критеріям);
- 3) принцип лотереї (видача ліцензій визначається виключно випадковістю);
- 4) принцип аукціону (ліцензія видається учасникові, що запропонував найвищу ціну);
- 5) принцип певної комбінації вищенаведених методів.

Методи 1 і 3 базуються на випадковому розподілі й тому зараз практично не використовуються. Найбільш розповсюджені у країнах ЄС методи 4 та 5. Причому останній, як правило, сполучається із певними елементами методу 2 – тобто умовами допуску до аукціону виступають якісні критерії. Для місцевих радіостанцій досить часто застосовується варіант методу 2 [2, с. 312].

Основними групами якісних критеріїв для отримання ліцензії на право мовлення є фінансові (інвестиційні зобов’язання); соціально–культурні (задоволення потреб суспільства у культурних, інформаційних, дитячих програмах тощо); професійно–технічні; частка національної продукції; антимонопольні обмеження [5].

Окремо виділяються процедури та механізми ліцензування цифрового мовлення, яке складається з таких компонентів: ліцензування програмних послуг, переданих методом мультиплексування; ліцензування мультиплексного устаткування, що передає ці програмні й інші послуги; ліцензування додаткових послуг [2, с. 313].

За порушення законодавства або умов ліцензії до мовників застосовуються диференційовані санкції трьох рівнів: попередження; штрафи

та інші фінансові санкції; обмеження трансляції, призупинення, тимчасове відкликання або анулювання ліцензії [3, с. 398]. Єдиного підходу щодо повноважень накладати штрафні санкції немає. В окремих країнах регуляторні органи мають право виносити покарання самостійно із можливим оскарженням їхніх рішень в адміністративних судах (Німеччина). В інших рішення про санкції ухвалюється судовою владою, а доведення факту порушення покладається на орган регулювання (Франція).

Для більш докладного ознайомлення із сучасною практикою державного регулювання телерадіомовлення в країнах Європи, а також з'ясування спільних принципів та основних тенденцій, розглянемо декілька прикладів відповідних національних систем, які представлені у роботах відомих дослідників європейського інформаційного простору [2; 3; 8].

У Великобританії з 2003 р. діє єдиний регулювальний орган у сфері телерадіомовлення, зв'язку та телекомунікацій (OFCOM). Ліцензії на мовлення бувають трьох категорій: на наземне мовлення (категорія А); супутникове телемовлення; на програми, що підлягають ліцензуванню, і на комерційні додаткові послуги (категорія В); на кабельне й місцеве мовлення (категорія С). Наземне, місцеве кабельне та супутникове телемовлення ліцензується на підставі пропонованої претендентами ціни заявки, за умови, що заявник задовольняє вимогам “порогу якості” стосовно програмних стандартів та “перевірки на придатність” щодо фінансової здатності працювати протягом усього терміну дії ліцензії. Аналогічно ліцензується і загальнонаціональне комерційне радіомовлення. Тобто домінуючою є змішана система ліцензування з елементами аукціону та “конкурсу краси”. Місцеве радіомовлення ліцензується за принципом “конкурсу краси”. За порушення вимог законів або програмних кодексів OFCOM накладає на ліцензіата санкції: від попередження і вимоги передати в ефір вибачення до штрафу, скорочення терміну дії ліцензії або її відкликання.

Регулювання телерадіомовлення Франції здійснюється Вищою Радою аудіовізуальної політики (CSA), яка має статус незалежного від Президента

та Уряду державного органу. CSA здійснює ліцензування і контроль використання радіочастот, що знаходяться в її віданні, встановлює технічні специфікації для наземного мовлення, ліцензує кабельних операторів, ліцензує (шляхом аукціону) супутникове мовлення на “своїх” частотах, надає схвалення на ліцензування супутникового мовлення на частотах у віданні інших органів. CSA також наділено окремими повноваженнями стосовно регулювання суспільного мовлення, зокрема правом видавати обов’язкові до виконання інструкції та рекомендації. Розподіл відання частот між CSA та іншими відомствами визначає Прем’єр-міністр після консультацій з CSA. З 1 січня 1997 р. у Франції функції розподілу та присвоєння частот цивільного сектору здійснює незалежний регулятивний орган (ART), до складу якого входять по одному представнику від Уряду, Сенату і Національної Асамблеї. ART видає телекомунікаційні ліцензії, встановлює адміністративні й фінансові покарання та штрафи. Фактично на сьогодні CSA і ART розділили функції – перший ліцензує мовний сектор в межах виділених для нього частот, а другий відповідає за весь сектор телекомунікацій.

Ліцензії на мовлення видаються шляхом укладання договору між CSA і переможцем конкурсу. При видачі ліцензій до уваги беруться конституційні вимоги відносно плюралізму, досвід здобувача, фінансові й експлуатаційні перспективи, частка власності кандидата у капіталі рекламних концернів. Договір визначає тривалість і загальні характеристики програми, культурні вимоги, вимоги щодо підтримки національного кінематографу, частку часу на рекламу тощо. CSA може також включати у договір вимоги особливого характеру. В межах контролю за комерційними мовниками CSA повідомляє ліцензіата про необхідність усунути порушення, а в разі невиконання цих вимог призупиняє дію ліцензії або частини програмної послуги, скорочує термін дії ліцензії, накладає фінансові стягнення. В разі наявності істотних змін характеристик, на підставі яких була отримана ліцензія, вона може бути анульована без попереднього повідомлення. Стосовно організацій

суспільного сектору мовлення CSA не має права накладати штрафи, вона може тільки публікувати результати своїх спостережень.

Німецька система регулювання є досить специфічною, що пов'язано із федеративним устроєм. Загальнодержавного органу регулювання не існує. Кожна з земель має відомство, відповідальне за ліцензування і контроль за мовниками. Як правило, це земельна Комісія з мовлення, члени якої призначаються встановленими в статуті суб'єктами: церквами, профспілками, торговельними палатами, спортивними, освітніми й іншими організаціями, а також політичними партіями (по одному члену від кожної). До складу Комісії не мають права входити члени земельного й федерального урядів, і таким чином вона формально дистанціюється від органів державної влади. Частоти для мовлення розподіляються через процедуру конкурсних торгів. За порушення вимог законодавства чи ліцензійних зобов'язань Комісії накладають санкції: грошові штрафи, тимчасове вилучення чи анулювання ліцензії. Регулятивні повноваження стосовно кабельного мовлення після 1999 р. федеральний уряд передав компанії Deutsche Bundespost Telekom.

Загальнонаціональне або міжрегіональне мовлення здійснюється на підставі ліцензій земель, у юрисдикцію яких входить територія розповсюдження програм. Між федеральними землями існують певні розходження щодо умов ліцензування, зокрема, стосовно терміну дії ліцензії, тривалість якого коливається від 4–5 до 10 років. Ліцензійні вимоги визначаються Міжземельною угодою та земельними статутами про мовлення (15 земельних статутів про приватне і стільки ж про суспільне мовлення). Міжземельна угода викладає вимоги захисту плюралізму, обмежує число каналів, контрольованих одним приватним мовником, а також частку акцій компаній в капіталах приватних загальнонаціональних мовників.

Італійський регулювальний орган AGCOM, створений у липні 1998 р., відповідає за телекомунікації, радіомовлення, телебачення й пресу. Його очолює президент, призначений Прем'єр-міністром. AGCOM включає дві Комісії: з питань інфраструктури й мереж та з питань продуктів і послуг. На

чолі комісій – 4 члени, призначувані Парламентом на 7 років і підзвітні йому. AGCOM готує частотні плани для національного аналогового телебачення, цифрового телебачення і радіомовлення. Ліцензії видає Міністерство зв'язку відповідно до прийнятих AGCOM положень.

Законодавство Італії встановлює обов'язкові положення щодо ліцензування та критерії видачі ліцензії. Ці положення передбачають: умови надання права на мовлення (мінімальний рівень капіталізації, територіальне охоплення, технічна відповідність); правила діяльності операторів різних категорій (інформаційний мовник, мовник на рівні співтовариства, суспільний тематичний мовник, комерційний мовник, мовник–телеторговець, мовник кодovаних програм); обов'язкові вимоги до ліцензії (якість програм, захист неповнолітніх, правила показу реклами тощо); стимулювання розвитку цифрового мовлення. Основними критеріями видачі ліцензії є фінансові ресурси, програмні та технічні плани. Наразі встановлено 12-річний термін дії ліцензії на цифрове мовлення (раніше ліцензія видавалася на строк до 20 років). Для продовження ліцензії її власник повинен докладно відзвітувати про свою ринкову частку, якість програм, частку власних розважальних та інформаційних програм, рівні аудиторії. За порушення умов ліцензії, відповідних зобов'язань або вимог законодавства ліцензія може бути вилучена тимчасово або на необмежений термін. Експлуатація кабельних мереж також потребує ліцензування, яке ґрунтується головним чином на нормах суспільних споруд і телекомунікацій.

Наведений огляд практики регулювання телерадіомовлення демонструє високу варіативність національних систем, які, тим не менш, забезпечують дотримання спільних принципів та базових засад і мають схожі тенденції розвитку, зокрема:

- незалежність органів регулювання телерадіомовлення та телекомунікацій від уряду та тенденція до їх об'єднання ;
- надання наглядових та контрольних функцій органам ліцензування;
- можливість оскарження рішень про видачу/невидачу ліцензії в судах;

– відповідність претендентів на ліцензію обов'язковим встановленим критеріям;

– включення до умов отримання ліцензій комерційними мовниками виконання ними суспільних зобов'язань;

– нормативне закріплення санкцій за порушення умов ліцензій;

– збільшення суспільних зобов'язань щодо основних каналів цифрового багатоканального мовлення (всі канали суспільного мовлення та деякі комерційні) та посилення контролю за їх виконанням.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Зазначені принципи, засади та тенденції знаходять своє відображення у відповідних документах міжнародних інституцій – перш за все європейських. Тобто наразі спостерігається формування єдиної європейської системи регулювання телерадіоінформаційної діяльності, де національна своєрідність реалізується в межах спільних засад та правил регулювання.

Подальші дослідження механізмів регулювання телерадіомовлення перш за все пов'язані із якісними змінами у розвитку галузі: конвергенцією засобів комунікації та глобалізацією інформаційного простору. Активне впровадження цифрових технологій та розвиток мережевих телекомунікацій актуалізують проблему державного регулювання інтерактивних послуг в універсальних багатофункціональних телемережах. “Традиційне” телерадіомовлення може перетворитися на одну з таких послуг, увійти до складу інтегрованої системи масової комунікації. Це потребуватиме серйозного реформування систем та механізмів державного регулювання телерадіомовлення, телекомунікацій, захисту інтелектуальної власності, суспільної моралі, інформаційної безпеки тощо.

Список використаних джерел

1. *Артищев А.* Право на свободное распространение информации посредством телерадиовещания: закрепление в национальном законодательстве некоторых государств и организационное обеспечение реализации / А. Артищев // Законодательство и практика масс-медиа. – 2004. – № 4. – С. 2–9.

2. *Перспективы лицензирования телерадиовещания в России: правовой аспект / [авт. текста Д. Леонарди].* – М. : Институт проблем информационного права, 2004. – 480 с.

3. Правовые вопросы лицензирования телерадиовещания / [под ред. Г. В. Винокурова, А. Г. Рихтера, В. В. Чернышова]. – М. : Центр “Право и СМИ”, 2000. – 461 с.

4. Прайс М. Телевидение, телекоммуникации и переходный период: право, общество и национальная идентичность [Текст] / М. Прайс ; [пер. с англ.] – М. : Изд-во МГУ, 2000. – 334 с.

5. Про заходи забезпечення прозорості засобів масової інформації [Електронний ресурс] : Рекомендація РЄ від 22 листопада 1994 р. № R (94) 13. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

6. Про ратифікацію Європейської конвенції про транскордонне телебачення : Закон України від 17 грудня 2008 р. № 687-VI // Урядовий кур’єр. – 2009. – 10 січня.

7. Стерлінг Христофор Х. Електронні ЗМІ в США / Х. Христофор Стерлінг // Вісник Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення. – 2001. – № 3 – С. 58–61.

8. Телевидение в Европе: регулирование, политика и независимость. Краткий отчет по мониторингу / [пер. с англ. Ин-т открытого о-ва; под ред. А. Рихтера]. – Б. м. : Ин-т открытого о-ва, 2006. – 418 с.

Ilichenko N. M., Bezugla L. O. Mass-media activity regulation: international principles and European experience.

International principles and main directions of coordination of mass-media policy by European Union and Council of Europe are considered. National systems of regulation of mass-media activity in Europe are investigated.

Key words: mass-media activity, regulation, European institutions, international principles.

Ильченко Н. М., Безуглая Л. А. Регулирование деятельности средств массовой информации: международные принципы и европейский опыт.

В статье рассмотрены принципы и основные направления координации политики в сфере телерадиовещания со стороны Европейского Союза и Совета Европы, а также национальные системы регулирования вещания в Европе.

Ключевые слова: деятельность средств массовой информации, регулирование, европейские институты, международные принципы.